

ΤΙΤΛΟΣ

Υδάτων κατασκευές στην Πυλία

ΦΟΡΕΑΣ

26η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων
Μεθώνης 10 & Κανάρη, 241 00 Καλαμάτα
Τηλ: +30 27210 22534
+30 27210 26770
Fax: +30 27210 22534
e-mail: 26eba@culture.gr

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Εικόνα 1

Εικόνα 2

Εικόνα, 3

Φυσικές Πηγές

Η αρχαιότερη περιγραφή της Μεσσηνίας ως περιοχής εύφορης, γεμάτης νερά και ήπιο κλίμα απαντά στο χορικό από την χαμένη τραγωδία του Ευριπίδη «Κρεσφόντης», όπου ο μεγάλος τραγωδός εκθειάζει την Μεσσηνία ως «καλλίκαρπον, κατάρρυτόν τε μυρίοις νάμασι..». Αλλά και οι Φράγκοι σταυροφόροι όταν κατέλαβαν την Καλαμάτα εθαύμασαν τον τόπο «τους κάμπους γαρ και τα νερά..» σύμφωνα με το Χρονικόν του Μορέως. Η περιοχή της Πυλίας χαρακτηρίζεται από τον υπέροχο υδροβιότοπο της Γιάλοβας και την εμφάνιση πολλών αναβλύσεων λόγω της εναλλαγής υδατοπερατών και αδιάβροχων πετρωμάτων. Βόρεια και νότια του λόφου του Εγκλιανού ρέουν δύο ποτάμια που ενώνονται και σχηματίζουν τον ποταμό Σέλα. Νότια του δρόμου Καλαμάτας-Πύλου υψώνεται το όρος Λυκόδημο, ακτινωτά από το οποίο ξεκινούν τέσσερα ποτάμια. Στα ανατολικά ο Έπις, που καταλήγει στον κάμπο της Λογκάς, στα νότια το Μίναγιώτικο, που ποτίζει τον κάμπο της Φοινικούντας, δυτικά το Δαφνόρεμα, στον κάτω ρου του οποίου στέκουν ακόμα λείψανα του οθωμανικού υδραγωγείου της Πύλου. Τέλος, βόρεια το ρέμα της Μαύρης Λίμνης κρύβει σε μια βαθιά χαράδρωσή του ένα φυσικό παράδεισο. Πρόκειται για το Πολυλίμνιο, μια κλιμακωτή διαδοχή από επτά λίμνες, με πιά ωραίες και μεγάλες τη Μαυρολίμνα και τη λίμνη Καδή που διαθέτουν από έναν μεγάλο καταρράκτη. Συνεχίζοντας το δρόμο προς Πύλο συναντάμε όμορφα αγροτικά τοπία, όπου οι λόφοι εναλλάσσονται αρμονικά με τις ρεματιές. Ένας ακόμα καταρράκτης αποτελεί το φυσικό αξιοθέατο του οικισμού Σχινόλακα.

Εικόνα 4

Λείψανα του Υδραγωγείου Κορώνης στην περιοχή Καμάρες ή Άγιος Κωνσταντίνος

Χρονολόγηση: 13ος-15ος αιώνας

Συνοδευτικό κείμενο: Στο Κάστρο Κορώνης δεν υπήρχε άφθονο πηγαίο νερό και έτσι η ύδρευση εξασφαλιζόταν με υδραγωγείο, πιθανόν της Α' Ενετοκρατίας (13ος-15ος αιώνας), αλλά και στέρνες. Πολύτιμες πληροφορίες για την ύδρευση του κάστρου αντλούνται από γκραβούρες του αρχείου Grimani (1685-1715). Σήμερα ελάχιστα, υπέργεια τμήματα του υδραγωγείου είναι ορατά στη θέση Καραπατά, όμως η μορφή τους έχει αλλοιωθεί από σύγχρονες επεμβάσεις, διακρίνεται πάντως η τοιχοποιία από αργούς λίθους και κεραμίδες. Το σημαντικότερο τμήμα του υδραγωγείου σώζεται στην περιοχή Καμάρες ή Άγιος Κωνσταντίνος, όπου λόγω της ύπαρξης χαράδρας έχουν διαμορφωθεί τρεις καμάρες διαφόρων μεγεθών, στις οποίες ήταν λαξευμένο το αυλάκι για το νερό.

Εικόνα 5

Λείψανα του Υδραγωγείου Μεθώνης στην παραλία της πόλης

Εικόνα 6

Λείψανα του Υδραγωγείου Μεθώνης στην παραλία της πόλης

Χρονολόγηση: Μεσαιωνικών χρόνων

Συνοδευτικό κείμενο: Ελάχιστα πλέον λείψανα του υδραγωγείου, πιθανόν μεσαιωνικών χρόνων, που υδροδοτούσε το φρούριο και τον οικισμό της Μεθώνης και συνίστανται σε εγκιβωτισμένους πήλινους σωλήνες, εντοπίζονται στην παραλία της πόλης σε μήκος 150 μ. περίπου.. Σύμφωνα με μαρτυρίες μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στην περιοχή της εκβολής του ρέματος υψώνονταν δύο τουλάχιστον καμάρες. Αδιάψευστο τεκμήριο ότι υφίσταντο αποτελεί το σχέδιο που συνοδεύει το χειρόγραφο ημερολόγιο του αρχιστράτηγου των Βενετών Francesco Morosini με την αποτύπωση της πολιορκίας του Κάστρου το 1686, όπου ευδιάκριτοι είναι τρεις ορθογώνιοι πύργοι, ο ένας εκ των οποίων εφάπτεται με τις δύο καμάρες.

Εικόνα 7

Το Υδραγωγείο του Νιόκαστρου, χαρακτηριστικό

Χρονολόγηση: Αρχές 19ου αιώνα

Συνοδευτικό κείμενο: Χαρακτικό της Expédition Scientifique de Morée, στο οποίο διακρίνεται τμήμα του υδραγωγείου του Νιόκαστρου (αρχές 19ου αι.).

Εικόνα 8

Το Υδραγωγείο του Νιόκαστρου

Χρονολόγηση: 16ος και 17ος αιώνας

Συνοδευτικό κείμενο: Το υδραγωγείο του Νιόκαστρου, αποτελεί ένα από τα καλύτερα διατηρημένα παραδείγματα του ελλαδικού χώρου, ενδεικτικό για τις τεχνικές ικανότητες των Οθωμανών στον τομέα της ύδρευσης. Πρόκειται ουσιαστικά για δυο ξεχωριστά, διαφορετικής κατασκευής υδραγωγεία, του 16ου και 17ου αιώνα αντίστοιχα. Το παλαιότερο ξεκινούσε από πηγή βρισκόμενη 4χλμ. νοτιοανατολικά της Πύλου, στη θέση «Παλιό Νερό» και μετέφερε το νερό με τη βοήθεια ενός πήλινου αγωγού, εγκιβωτισμένου σε κτιστό, χαμηλό τοίχο. Το νεότερο, εξασφάλιζε στο φρούριο συνεχή παροχή νερού από τις πηγές του «Κουμπέ» στην περιοχή του Χανδρινού. Ο αγωγός, υπόγειος, κτιστός κατά μήκος του βράχου, ή τοποθετημένος σε τοξωτές γέφυρες στα σημεία των χειμάρρων και των ρεμάτων, κάλυπτε μια απόσταση περίπου 12χλμ. ακολουθώντας το ανάγλυφο του εδάφους και διατηρώντας την επιφάνεια ροής του νερού σε σταθερή κλίση. Λίγο πριν την απόληξή του ενωνόταν με το παλαιότερο τμήμα του υδραγωγείου, πριν εισέλθει υπογείως στο κάστρο. Το παλαιότερο υδραγωγείο εγκαταλείφθηκε πιθανότατα μέσα στον 19ο αι., ενώ το υδραγωγείο του Χανδρινού εξακολούθησε να είναι σε χρήση μέχρι το 1907.

Στην έξοδο της πόλης προς τη Μεθώνη, βρίσκεται το καλύτερα διατηρημένο τμήμα του υδραγωγείου. Στο σημείο αυτό οι ελαφρώς οξυκόρυφες καμάρες του υδραγωγείου του Χανδρινού εφάπτονται ή εδράζονται εν μέρει στον τοίχο του παλαιότερου υδραγωγείου.

Εικόνα 9
Το Υδραγωγείο του Νιόκαστρου

Χρονολόγηση: 17ος αιώνας

Συνοδευτικό κείμενο: Από το νεότερο υδραγωγείο διατηρούνται αρκετά τμήματα κατά μήκος της πορείας του. Το πιο εντυπωσιακό βρίσκεται στο χείμαρρο «Ξεριά», τις όχθες του οποίου γεφυρώνει μεγάλη, λιθόκτιστη καμάρα, ανοίγματος 8,80μ. και ύψους περίπου 12μ. Μικρότερα τοξωτά ανοίγματα εκατέρωθεν αυτής χρησίμευαν για τη μεταβίβαση των πλευρικών ωθήσεων, ενώ επάλληλες σειρές τοξωτών ανοιγμάτων στο άνω μέρος της, δημιουργούσαν το επιθυμητό ύψος για τη διέλευση του αγωγού, ανακουφίζοντας παράλληλα την κατασκευή από τα υπερκείμενα φορτία.

Εικόνα 10
Δεξαμενές – κρήνες Νιόκαστρου

Συνοδευτικό κείμενο: Ελλείψει φυσικών πηγών, υπόγειες ή υπέργειες δεξαμενές και δημόσιες κρήνες αποτέλεσαν σε συνδυασμό με το υδραγωγείο ζωτικής σημασίας έργα για τους κατοίκους του κάστρου. Όλες οι δεξαμενές τροφοδοτούνταν τόσο με το νερό του υδραγωγείου όσο και με τα όμβρια. Κλιμακωτά διατεταγμένες (από τα ψηλότερα προς τα χαμηλότερα μέρη του οικισμού), λειτουργούσαν μέσω ενός συστήματος διαδοχικής υπερχείλισης, που ξεκινούσε από τη μεγάλη, υπόγεια δεξαμενή του υπαίθριου χώρου της ακρόπολης.

Εικόνα 11
Δεξαμενές – κρήνες Νιόκαστρου

Συνοδευτικό κείμενο: Σε κεντρικό σημείο του οικισμού διατηρούνται δυο οθωμανικές λιθόκτιστες κρήνες- δεξαμενές, που εξυπηρετούσαν την πρόσβαση των κατοίκων στο νερό. Η μεγαλύτερη διαστάσεων 6,20x3,80μ. και ύψους 3,60μ., είχε κρουνοί και στις τρεις πλευρές. Χτισμένη από λαξευτούς πωρόλιθους τοποθετημένους κατά το ισόδομο σύστημα, διαμορφώνει επιβλητική πρόσοψη με αβαθή κόγχη που ορίζεται από ημικυκλικό τόξο. Τις ράχες των δυο πλευρικών κρουνών κοσμούσαν μαρμάρινες, ανάγλυφες πλάκες.

Εικόνα 12
Δεξαμενές – κρήνες Νιόκαστρου

Συνοδευτικό κείμενο: Μεγάλη υπόγεια δεξαμενή (κινστέρνα), στο χώρο μεταξύ των δυο κρηνών. Η δεξαμενή έχει εξωτερικές διαστάσεις 15,50 x 11,20μ., ύψος περίπου 4μ., και με τη βοήθεια δυο ισχυρών τετράπλευρων πεσσών χωρίζεται σε δυο τμήματα που στεγάζονται με ημικυκλικούς θόλους. Μικρός αγωγός υπερχειλίσης υπήρχε εσωτερικά στο άνω μέρος των τοιχωμάτων, ενώ στην οροφή της ανοίγονταν φρεάτια επισκέψεως με λίθινα στόμια για τον έλεγχο της στάθμης και τον καθαρισμό της δεξαμενής.

Εικόνα 13
Δεξαμενές – κρήνες Νιόκαστρου

Συνοδευτικό κείμενο: Κρήνη με κατεστραμμένη καμαροσκεπή δεξαμενή, διαστάσεων 2,25x2,86μ. Η τροφοδοσία της γινόταν μέσω υπόγειων αγωγών από τη δεξαμενή της ψηλότερα βρισκόμενης, μεγαλύτερης κρήνης, όταν εκείνη υπερχειλίζει, αλλά και από τα όμβρια που συλλέγονταν με ειδικά λούκια κατά μήκος του πλευρικού δρόμου. Η πρόσοψη της διαμορφώνεται με δυο αβαθείς εσοχές, που στέφονται από ημικυκλικά πώρινα τόξα.

Στο μέσον των τυμπάνων ανοίγονταν μικρές, ορθογώνιες κόγχες, στις οποίες τοποθετούνταν τα τάσια.

Εικόνα 14
Δεξαμενή στη θέση Λυκοτόμαρο Μεθώνης

Χρονολόγηση: Μεσοβυζαντινοί χρόνοι

Συνοδευτικό κείμενο: Βόρεια της πόλης της Μεθώνης και στις υπώρειες του βουνού του Άγιου Νικολάου, στη θέση Λυκοτόμαρο, εντοπίστηκε το 1969 από τον αρχαιολόγο Δημήτριο Πάλλα υπέργεια κτιστή δεξαμενή. Είναι ακανόνιστου τετράπλευρου σχήματος και στεγάζεται με καμάρα, η οποία κατά το μεγαλύτερο τμήμα της έχει καταπέσει. Ο πυθμένας της βρίσκεται σε βάθος 1,00 μ. περίπου από την στάθμη του εδάφους. Η τοιχοποιία της συνίσταται από αργολιθοδομή με άφθονη χρήση πλίνθων, στοιχείο που την ανάγει στους μεσοβυζαντινούς χρόνους. Εσωτερικά φέρει ισχυρό και λείο κονίαμα, οι ανώτερες επιφάνειες όμως δεν έχουν επιχρισθεί. Το σύστημα συλλογής των ομβρίων δεν σώζεται. Σε μικρή απόσταση από την υπέργεια υπάρχει υπόγεια δεξαμενή, λαξευμένη στο βράχο.

Εικόνα 15
Οθωμανικά λουτρά εντός του Κάστρου Μεθώνης

Εικόνα 16
Οθωμανικά λουτρά εντός του Κάστρου Μεθώνης

Χρονολόγηση: Β΄ Τουρκοκρατίας (1715-1825)

Συνοδευτικό κείμενο: Στο δρόμο που οδηγεί προς το Μπούρτζι σώζονται δύο χαμάμ, μεσαία σε μέγεθος. Το πρώτο κτίσμα που συναντάμε αποτελείται από τέσσερα δωμάτια και το χώρο καύσης. Η πρώτη αίθουσα-είσοδος και αποδυτήρια-έχει σήμερα καταπέσει σε μεγάλο βαθμό, ενώ διασώζεται ο καμαροσκέπαστος «χλιαρός» χώρος και τα δύο θερμά διαμερίσματα. Το δεύτερο λουτρό που βρίσκεται νοτιότερα, χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη τριών διαμερισμάτων, του χώρου καύσης και ενός μικρού καμαροσκέπαστου προθαλάμου. Τα δύο ζεστά τμήματα καλύπτονται από ημισφαιρικούς θόλους που φέρουν τετράγωνους υαλόφρακτους φεγγίτες. Ο πρώτος ζεστός χώρος επικοινωνεί μέσω ανοίγματος με το χώρο της εστίας-καζανιού, ενώ τμήμα της τοιχοποιΐας έχει υποχωρήσει αποκαλύπτοντας τους πεσσούς των υποκαύστων. Τα δύο χαμάμ χρονολογούνται στην περίοδο της Β΄ Τουρκοκρατίας (1715-1825).

Εικόνα 17

Ενετικό Πηγάδι στην πλατεία Συγγρού της Μεθώνης

Χρονολόγηση: Β΄ Ενετοκρατία (1685-1715)

Συνοδευτικό κείμενο: Η πλατεία Συγγρού βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το Κάστρο. Το πηγάδι, που σώζεται σε καλή κατάσταση, είναι δομημένο από πωρόλιθους και έχει περιμετρικά δύο βαθμίδες κατασκευασμένες από τον τοπικό λίθο της Μεθώνης, δηλαδή τον ψαμμίτη (αμμόπετρα). Η διάμετρός του είναι 2,60 μ. ενώ με τις βαθμίδες φθάνει τα

5,70 μ. και το βάθος του τα 4,00 μ. Είναι έργο της περιόδου της Β' Ενετοκρατίας (1685-1715) και διακοσμείται με δύο μικρά, σιδερένια κανόνια που προέρχονται από το Κάστρο Μεθώνης.

Εικόνα 18

Ενετικό Πηγάδι στην πλατεία Λιμαριζίου της Μεθώνης

Χρονολόγηση: Β' Ενετοκρατία (1685-1715)

Συνοδευτικό κείμενο: Το δεύτερο ενετικό πηγάδι ονομάζεται φρέαρ Λιμαριζίου, από το ποταμάκι Λιμάρ που ρέει ανατολικά του. Είναι σχεδόν πανομοιότυπο με αυτό της πλατείας Συγγρού, με την διαφορά ότι περιβάλλεται από μία βαθμίδα κατασκευασμένη από ψαμμίτη λίθο. Στο εσωτερικό του στομίου του διακρίνονται εγχάρακτοι σταυροί. Σε ανώνυμη γκραβούρα του 1731, όπου εικονίζονται το κάστρο και η πόλη της Μεθώνης αρκετά λεπτομερώς, είναι αποτυπωμένο το ποτάμι Λιμάρ με τις δύο γέφυρες και πλησίον του το ενετικό πηγάδι.